

Antické reálie

4

Starověké Řecko:
vojenství

Doba bronzová:

- hlavními prameny jsou homérské eposy a archeologické nálezy
- z homérských eposů je to především Ílias
  - popis taktiky vedení boje
- z archeologických pramenů jsou to nálezy výstroje a výzbroje

Organizace armády

- armádě velel vládce státu - král, nebo náčelník
  - malé armády => nebyla nutná komplikovaná hierarchie velení
  - rozdělení vojska na lepší bojovníky s lepší výstrojí - héroové a obyčejné vojáky
- Ílias - spojenecká vojska byla pod vedením jednotlivých vládců => pod společným velením Agamemnóna - o vedení války se jedná na sněmu

Vedení boje

- boj byl veden výhradně pěším vojskem
- jízdu zastupovali vojáci na vozech
- vojsko bylo členěno podle jednotlivých kmenů/států
  - rozestavení nebylo uniformní => o způsobu sestavení bojové formace rozhodoval každý velitel sám (vodorovná řada = *stichos*; řada do hloubky = *falanx* nebo *pyrgos*)
- do boje se vojsko vydalo po oběti
- úkolem šiku je dostat se do kontaktu s nepřítelem a prorazit jeho postavení => ústup jedné ze stran => dochází k jednotlivým soubojům (*monomachia*)
- válečné vozy
  - způsob použití vozů je nejasný - vrhání kopí, střelba z luku
  - pronásledování ustupujících

- druhý způsob vedení boje - představitelé obou vojsk mezi sebou svedou souboj => výsledek nemá dopad na ostatní vojáky
  - bojující je na místo dopraven na voze => házejí po sobě kamení a oštěpy => souboj zblízka
  - vozataj (*héniochos*) s vozem čeká opodál, aby bojujícím pomohl z boje nebo pomohl s pronásledováním

Výzbroj a výstroj

Zbraně

- hlavní zbraní bylo kopí
  - na pevnině se objevují v MH období
  - nálezy ze šachtových hrobů v Mykénách
  - několik typů s různým tvarem a délkou čepele
    - kopí s hroty s neúplnou tulejí
    - hroty s dlouhými tulejemi – 0,3-0,6 m
    - jednodílné hroty

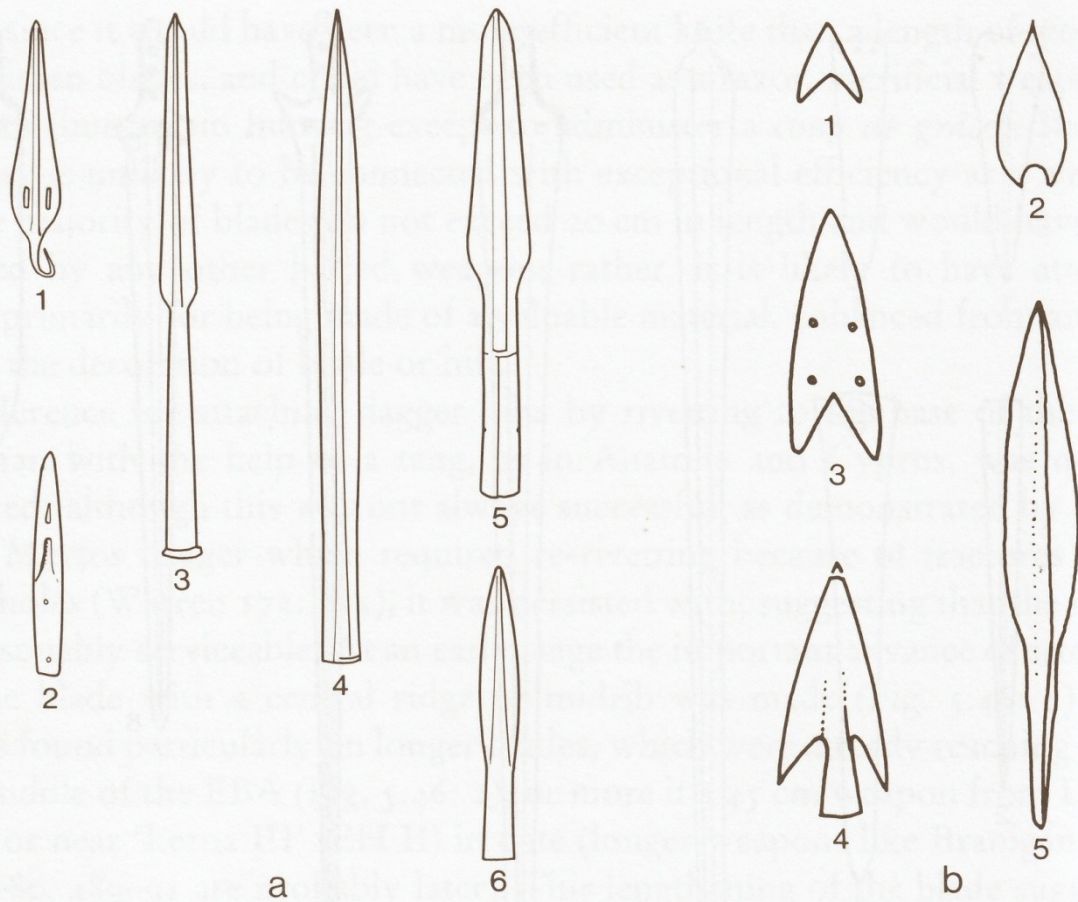

Fig. 5.47a Spearhead types.

1 EC slotted. 2 'shoeslot'. 3 early LB socketed. 4 'one-piece'. 5 later LB socketed. 6 late short-socketed. Scale 1:8.

Fig. 5.47b Arrowhead types.

1, 2 MH and LH stone. 3-5 LH III bronze (last perhaps javelin head). Scale 1:2.

- na základě tvaru a především délky hrotu se usuzuje na použití => kopí mohlo sloužit jako bodná zbraň, nebo vrhací zbraň (oštěp)
- u některých kopí byly nalezeny kovové hroty, které byly upevněny na konci ratiště

- některá kopí byla zdobena - prestižní zbraň
- Homér uvádí, že ratiště se vyrábělo z jasanu

- meče

- objevují se od 2. pol. 2. tis. př. Kr.
- vyvíjejí se z dýk
- děleny do několika typů podle konstrukce
- Typ A - Naue II
  - lze je také rozdělit podle způsobu použití v boji - bodné, sečné

Fig. 15. Replicas, manufactured by N. Burridge and author, of Type C (*right*) and Di (*left*) swords from Knossos, Crete. Note the curve on the Type C sword caused by test cutting.

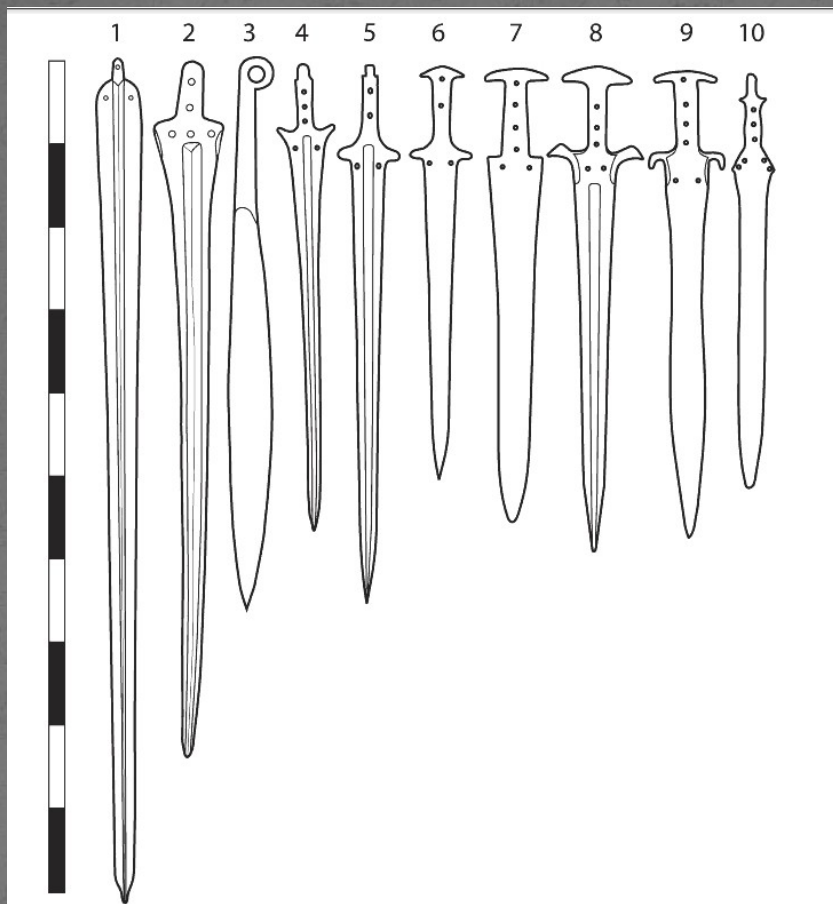
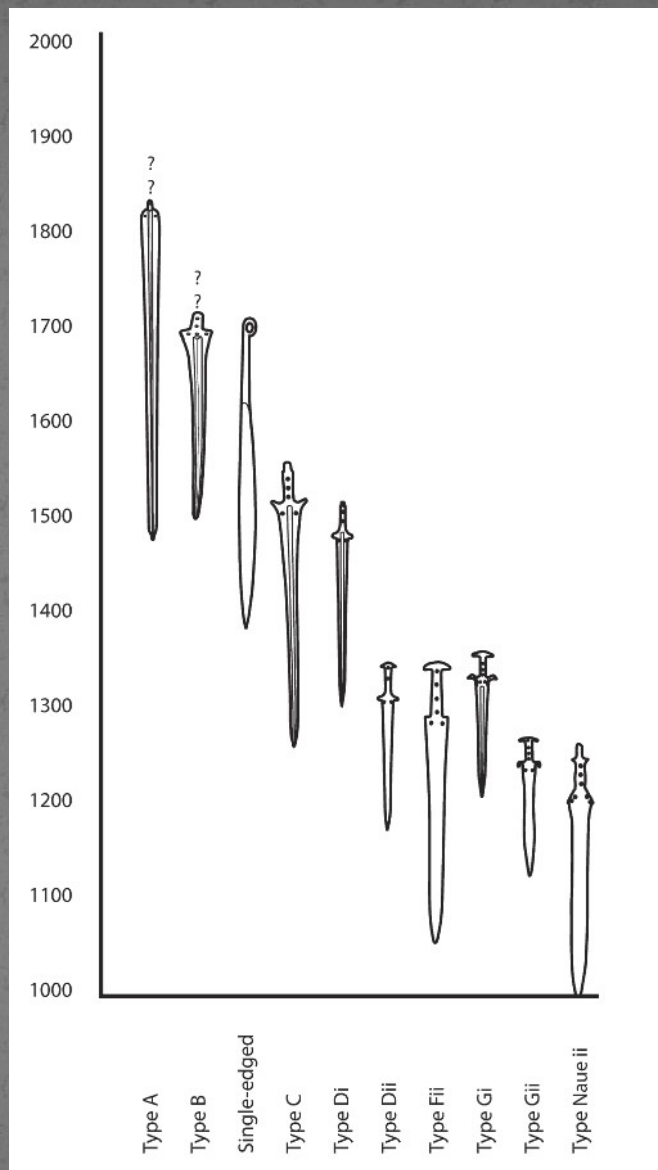

Fig. 1. Major categories of Aegean swords: 1, Type A; 2, Type B; 3, single-edged; 4, Type C; 5, Type Di; 6, Type Dii; 7, Type Fii; 8, Type Gi; 9, Type Gii; 10, Type Naue ii.

- dýky

- nejstarší známé zbraně doby bronzové - důvodem je konstrukce

- z počátku nebyly příliš dlouhé (do 20 cm) - později je však těžké rozlišit mezi krátkým mečem nebo dýkou - meče typu E, F

- luky

- používány po celou dobu bronzovou
- jejich použití je doloženo nálezy hrotů šípů, stejně tak záznamy na tabulkách popsaných lineárním písmem B
- hroty šípů byly nejdříve kamenné později kovové
- konstrukce samotného luku není přesně známa – nálezy naznačují používání kompozitního luku, vyobrazení však ukazují pouze jednoduchý luk vyrobený z jednoho kusu dřeva

- praky

- jedna z nejstarších známých vrhacích zbraní
- vyráběly se ze sušených střev, šlach nebo jiných materiálů
- jako střelivo sloužilo kamení

Zbroj

- nejstarší známé brnění z Evropy bylo nalezeno nedaleko Mykén v Dendře - datováno na přelom 15/14. st. př. Kr.
  - plátové brnění, které se skládá z několika částí - suknice ze 3 spojených plátů vpředu a 3 vzadu, pancíře, ramenních plátů a ochranu krku
  - použití této zbroje je nejasné a pravděpodobně takováto zbroj nebyla běžně používána
- nejrozšířenější formou tak asi byly kožené pancíře s našitými kovovými pláty
- součástí zbroje byly také náhlenice a někdy i chrániče rukou, které lze rozeznat na vyobrazeních a popisu u Homéra
  - pozůstatky náhlenic a ochrany ruky byly i součástí zbroje z Dendry

- přilby

- asi nejznámější jsou přilby vyrobené z kůže a kusů kančích klů

- nalezena v Dendře, Mykénách ...

- známy jsou i z vyobrazení (Mykény) a popisu u Homéra

- z vyobrazení jsou známy i jiné typy - přilby s rohy nebo se zašpičatělým profilem

- Homér popisuje i bronzové přilby – pravděpodobně je nosili pouze nejlepší bojovníci

- běžní vojáci nosili pravděpodobně pouze přilby kožené

- štíty

- z doby bronzové je známo několik typů
  - asi nejběžnější byl typ ve tvaru 8 – známý je z různých zobrazení a i z popisu u Homéra
    - vyroben byl ze dřeva a několika vrstev kůže
  - druhým typem, popsáným i Homérem je tzv. věžovitý štít - poloválcovitý, vysoký štít zakrývající celé tělo
    - stejně jako předchozí byl vyroben z kůže na dřevěném rámu

Vývoj vojenství po době bronzové

Organizace armády

- o vývoji a organizaci armády po pádu mykénských center máme velmi málo dokladů - ovšem stejně jako se měnila politická situace v jednotlivých oblastech a zároveň docházelo k vytváření městských států, měnila se i organizace vojska a způsob vedení boje a samozřejmě došlo i ke změnám ve výzbroji a výstroji
- nejvíce zpráv o organizaci se vztahuje ke Spartě, méně pak k Athénám a ostatním státům - detailní písemné zprávy se vztahují zvláště ke 4. st. př. Kr.
- Thúkídidés, Xenofónt; z předchozích období máme informace od Hérodota

Vojáci

- nejdůležitější složkou armády se stali hoplité - těžká pěchota
  - hlavní válečnou silou se hoplité staly již na přelomu 8./7. st. př. Kr.
  - hoplité byly oděni do pancíře, přilby, chráničů holení, někdy také chráničů stehen, kotníků a chrániče předloktí na pravé ruce
  - v levé ruce drželi velký okrouhlý štít nazývaný *hoplon* => hoplité
  - jako zbraň sloužilo kopí a meč
- tradiční, ovšem méně početnou skupinou byli jezdci rekrutovaní z vyšších společenských tříd
  - významnějšího postavení se jezdům dostávalo od asi 2. pol. 5. stol.
    - pouze lehce vyzbrojeni - oštěpy
    - používání pro menší potyčky a ochranu pěchoty
  - velmi důležitou se však stává jízda až za Makedonců
    - jezdci již nosili zbroj
    - jako zbraně používali kopí a také meče pro boj zblízka

- ke konci peloponnéské války byla do vojska zahrnuta ještě lehká pěchota - *peltasté*
  - sloužili jako pomocné oddíly
  - užívali lehké kožené štíty okrouhlého tvaru s vyříznutou výsečí - pelta
  - vyzbrojeni byli jedním nebo dvěma kopími a mečem
  - původně se jednalo o Thráky => termín označoval i jinou lehkou pěchotu

- jako pomocné oddíly sloužili také lukostřelci a prakovníci
  - zpočátku nebili příliš využíváni - většinou se jednalo o najaté žoldnéře - Skythové, Krétané
  - většího významu se jim dostává až v 2. pol. 5. st. př. Kr.
- prakovníci tvořili významnější část armády, zvláště pak v 5. st. př. kr.
  - byli rekrutováni z Kréty nebo severních částí Řecka
  - nejproslulejší však byli prakovníci z Rhodu, kteří jako žoldnéři sloužili i v Athénské armádě

Výzbroj a výstroj

Zbraně

- kopí zůstávalo hlavní zbraní i po době bronzové
  - hroty kopí měla listový tvar, který se téměř neměnil
  - stejně jako v době bronzové byly u některých kopí používány patky na konci ratiště
  - celková délka kopí je odhadována na 2-3 m
  - obouruční kopí makedonské armády - *sarísa* - délka 5,4-7,2 m

- meče

- z doby bronzové se nadále vyrábí meče typu II – nyní již ze železa

- později se vyvíjí kratší meč (asi 60-65 cm) zvaný *xifos* -
oboustranný meč s listovou čepelí

- v 6. a 5. st. se začal objevovat jednosečný meč zvaný *kopis*
- zahnutá čepel

- praky

- neměnicí se konstrukce
- střely vyráběné z kamene, hlíny a olova - váha kolem 20-50 g
- daleký dostřel - těžká zranění

Zbroj

- brnění

- zbroj z Argu - tzv. zvoncový pancíř - 8 st. př. Kr.

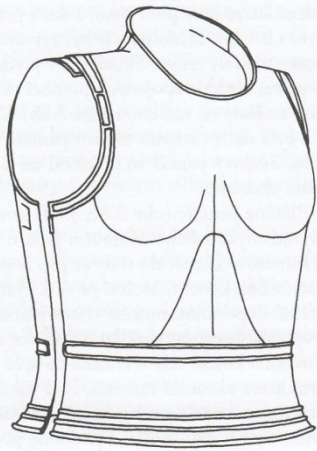
- skládal se ze dvou částí, které se spojily několika úchyty na bocích a ramenou; ve spodní části byly připojeny závěsky - *mitra*, které chránili podbřišek

- obliba zvoncového pancíře klesá v 6. st. a je nahrazen lehčím pancířem - plátěný nebo kožený krytý plechovými destičkami na ramenou, plecích a na přívěscích

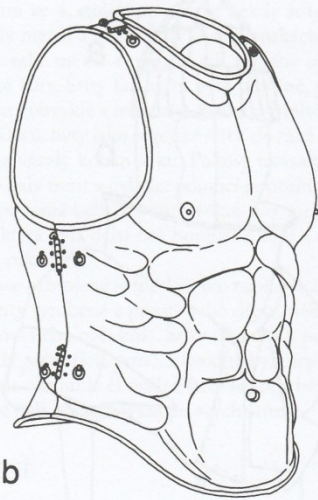
- zvoncový je nadále používán => vzniká svalový pancíř

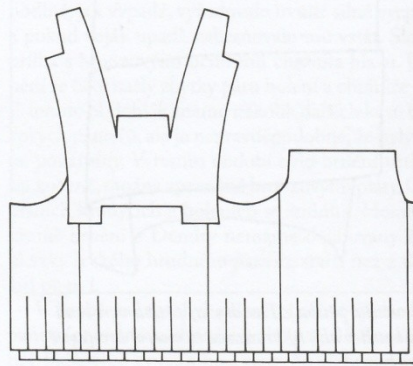
a

b

c

d

3.8 Typy pancířů: a) bronzový zvoncový pancíř; b) bronzový svalový pancíř; c) hoplita s mečem v pochvě v plátěném krunýři (vázová malba); d) schéma konstrukce plátěného krunýře.

- přilby

- známo několik druhů

- nejstarší - kuželovitá - 8. st. př. Kr.

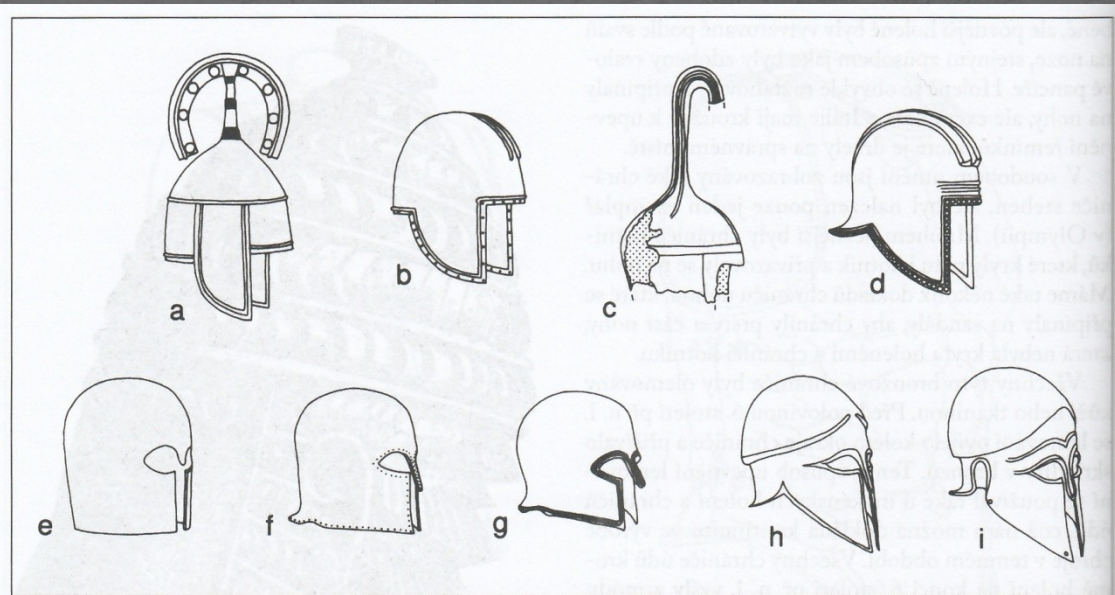
- nejrozšířenější byla přilba korintského typu, která během staletí prodělala několik změn - jednou z variant byla přilba chalkidská, která řešila problém se zakrytím uší u korintské přilby, ve které nebylo slyšet

- od 5. st. jsou také známé přilby thrácké a chalkidské

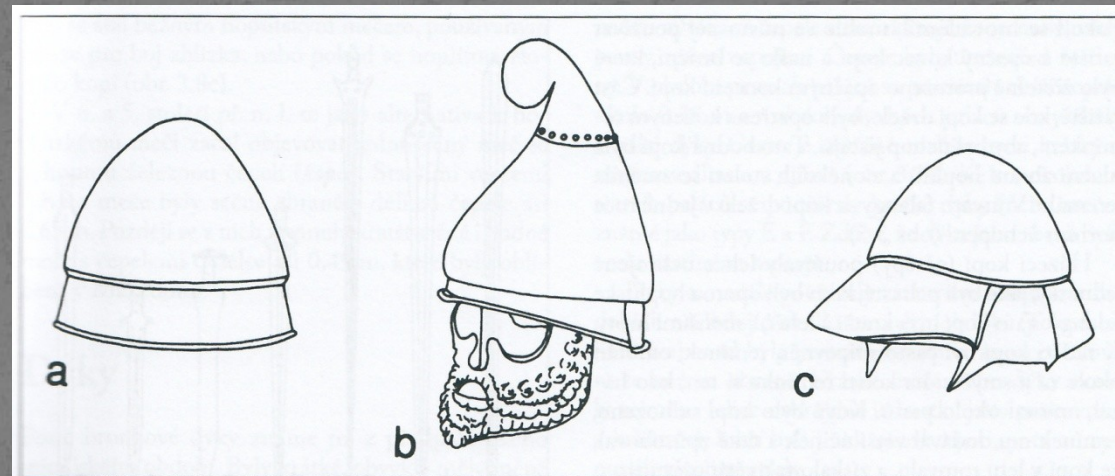
- oblíbené byly také ve 4. st. společně s jednoduchými přilbami zvoncovitého tvaru jednoduché

- boiótské přilby byly používány makedonskou jízdou

3.10 Různé typy přileb: a) kuželovitá přilba; b) illyrská přilba; c) ostrovní typ přilby s držadlem na chochol (poškozená); d) jednoduchá illyrská přilba; e) korintská přilba (8. století př. n. l.); f) korintská přilba (7. století př. n. l.); g) korintská přilba typu myros; h) korintská přilba (5. století př. n. l.); i) chalkidská přilba.

3.12 Pozdější přilby: a) přilba zvonového typu; b) thrácká přilba; c) boiotská přilba.

Sparta

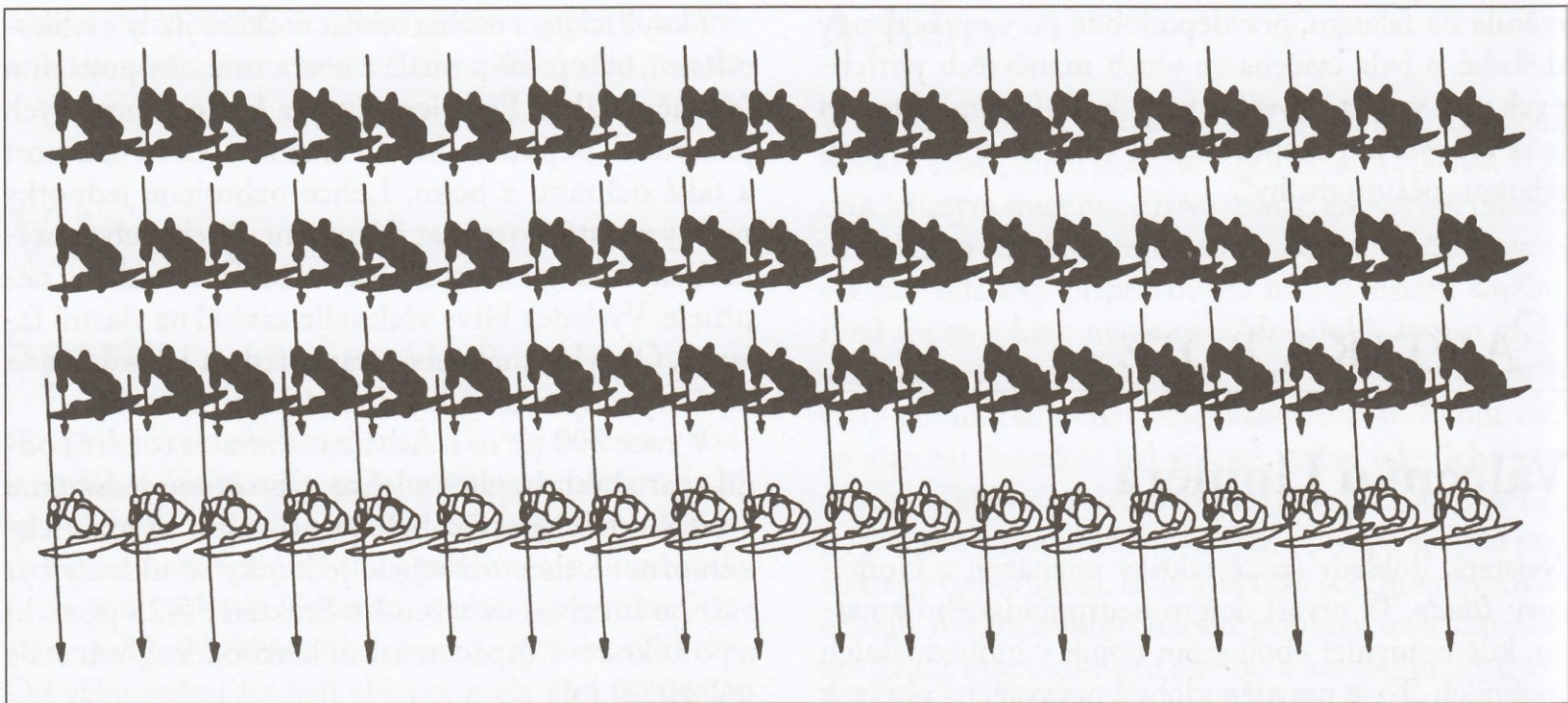
- raná armáda byla rozdělena do 5 *lochoi* (podle 5 spartských kmenů), které byly dále děleny na 2 *pentékostys* a každá *pentekóstys* na 2 *enómotiai*, přičemž v jedné *enómotiá* bylo 23 *hoplítů*, 1 velitel zadního voje: *úrágos* a 1 velící důstojník nebo *enómotarchés*
- lochu velel *lóchágos* - ve formaci nejvíce vpravo; levé polovině velel *pentekontér*
- armádě veleli 2 králové, kteří se osobně účastnili bojů - jejich osobní stráž čítalo 300 *hoplítů* nazývaných *hippeis*, kteří byly vybíráni veliteli nazývaní *hippagretai*

Spartská armáda od 5. st. př. Kr.

- informace od Thúkidida a Xenofonta
- armáda byla organizována do tzv. *falanx* - toto označení pro bojovou jednotku se objevuje již u Homéra, ale tehdy se pravděpodobně jednalo spíše o označení skupiny vojáků, kteří společně bojují
- původ falangy je kladen do 8. st. př. Kr., kdy byl zaveden organizovanější způsob boje, kdy bylo několik dlouhých řad nahrazeno několika krátkými zástupy, které tvořili samostatnou jednotku
- *falanx* se v průběhu dějin měnila na základě mnoha faktorů

3.5 Schematický pohled z ptačí perspektivy na část falangy v bojové formaci. Přední řada hoplitů tvoří svými štíty zed; řady za nimi jsou připraveny se svými štíty a kopími posílit přední řadu.

- spartská falanga byla rozdělena na 6 oddílů nazývaných *morai* po 576 mužích - každé *morai* velel *polemarchos*

- 1 *morai* se dělila na 4 *lochoi*, každý po 144 mužích pod velením *lochága*; *lochos* byl v této době standardní jednotkou falangy

- *lochos* byl nadále dělen na 2 *pentekóstye* po 72 mužích, velitel pentékontér

- *pentekóstye* se ještě dělila na 2 *enómotiai* - nejmenší jednotka armády, které velel *enómotarchés*

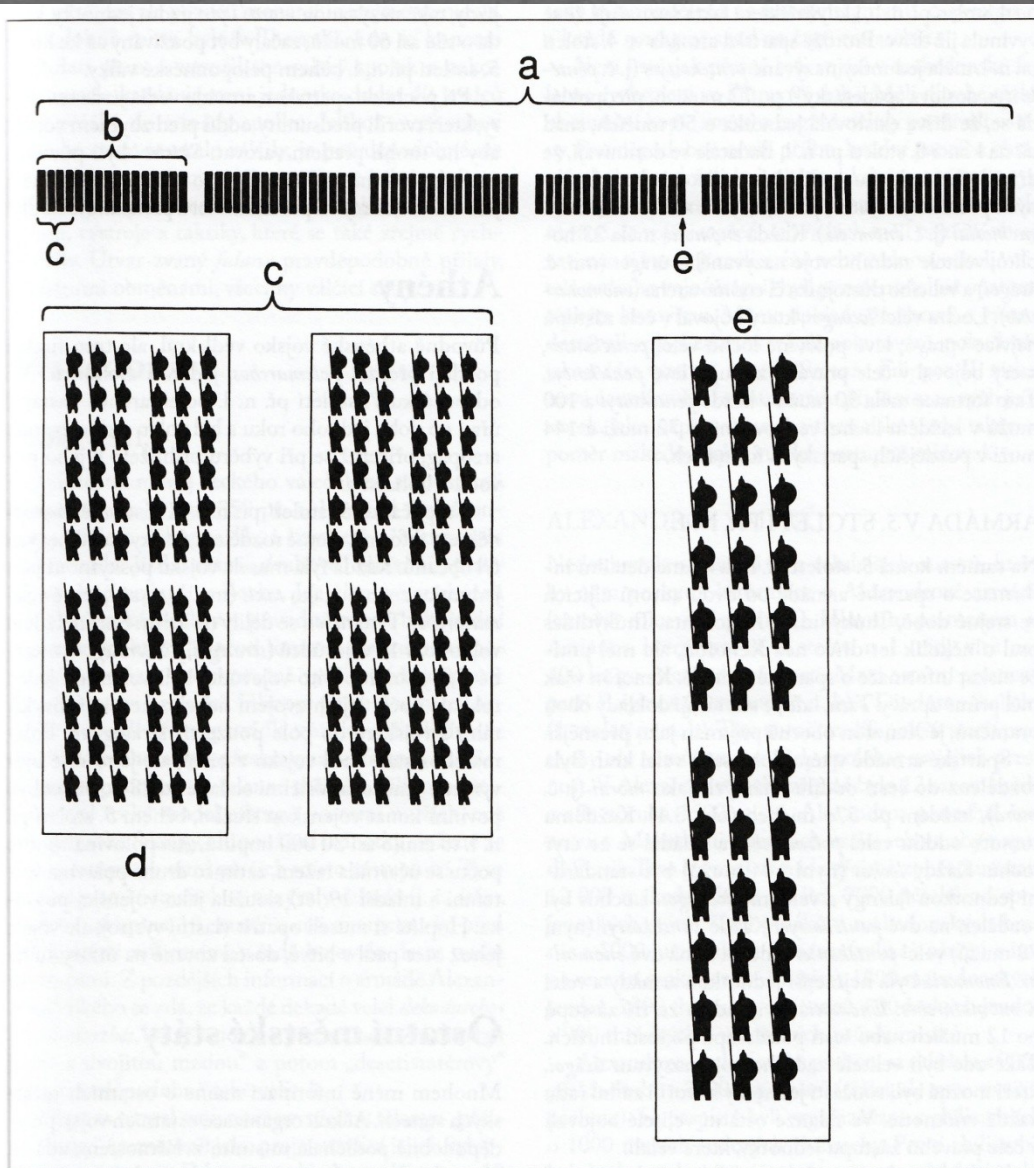
- *enómotiá* - 3 zástupy po 12 mužích

- 6 půlzástupů po 6 mužích

- velitel zadního voje *úragos*

- postavení velitelů ve falanze - v čele pravého zástupu jednotky, které veleli

3.1 Spartská armáda ve 4. století př. n. l.: a) armáda se skládala ze šesti oddílů nazývaných morai; b) mora; c) lochos (4 lochy = 1 mora); d) pentékostys (2 pentékostye = 1 lochos); e) enómotiá, nejmenší jednotka armády (2 enómotie = 1 pentékostys).

- 1. moru tvořilo 300 *hippeis* - osobní stráž krále => asi od počátku 5. st. velel vojsku ve válce pouze jediný král, který byl vybírán lidem, druhý zůstal ve Spartě

- *hippeis* - vybírání *hyppagrety*, kteří byly voleni každoročně efori

- od konce 5. st. (během peloponéské války) byla součástí každé *morá* také jízdní jednotka o síle asi 60 mužů nazývaná také *mora*

- jezdci tvořili jen malou část armády a většinou sloužili pouze jako ochrana pěchoty

- ozbrojeni byli jen lehce - oštěpy

- při pochodu vedla spartskou armádu předsunutá hlídka jezdců a *skritai* - pěšáci původně *metoikové* z města Skíru

- do armády nastupovali muži od 20 let, jejich výcvik začínal již od 7 let, kdy nastupovali k výchově pod vedením státu – *agogé*

- výchova byla zaměřena na vojenský dril a disciplínu - chlapci chodili bosí a většinou nazí, jídla dostávali jen málo => obstarávání jídla krádežemi

- od 12 let byl dril ještě tvrdší - stálé cvičení

- šaty byly pouze jedny - na léto, i na zimu

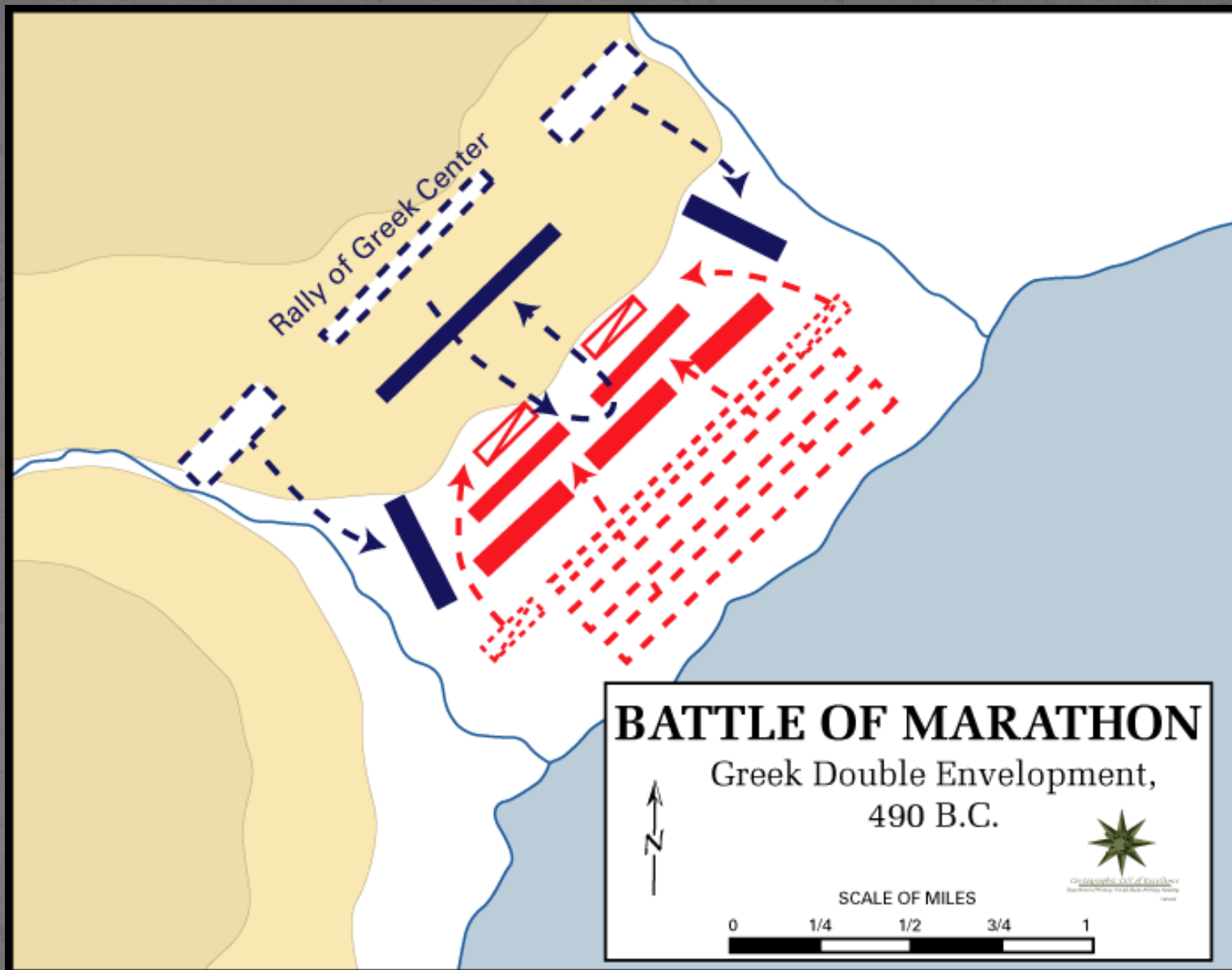
Athénská armáda

- méně informací - ovšem stejně jako ve Spartě i zde byla hlavní silou *falanx*
- před 5. st. vedl armádu do boje král, jehož funkci později převzal jeden z *archontů* - *polemarchos* - ten, asi od 7. st., byl volen *aeropagem* a zastával svoji fc. po dobu 1. roku
- po Kleisthenových reformách na konci 6. st., kdy byla Attika rozdělena na 10 administrativních fýl, musela každá fýla poskytnout armádě pěší jednotku - *taxis* - o síle 1000 *hoplítů*, které velel *taxiarchos*
- *taxis* se dělily na *lochy*
- součástí armády byl i oddíl jezdců o síle asi 1000 mužů - hlavně mladíci z jezdeckého stavu => postavení v armádě bylo dáno zařazením do jedné ze 4 majetkových tříd - jako *hoplité* sloužili muži z prvních tří; muži ze čtvrté sloužili jako veslaři na lodích, nebo lučištníci (jako *hoplité* až asi od 4. st.)

- vojsku velel sbor 10 stratégů volených každý rok, přičemž do boje odcházeli s vojskem pouze 3 z nich
- v bitvě pak i nadále velel *archón polemarchos*, i když jeho fc. byla silně omezena

- povinnost vykonávat vojenskou službu měli muži od 18 do 60 let
  - velikost vojska je tak odhadována na 13 000 - 30 000 hoplítů
  - pouze asi polovina se účastnila bojů, zatímco druhá sloužila jako vojenská posádka

- mezi 18-20 rokem podstupovali mladíci - *efébové* - cvičení se zbraní a atletice (cvičili se i v hudbě a literatuře)
  - ve druhém roce *efébie* skládali mladíci přísahu - po ní sloužili 2 roky ve strážních oddílech

- velmi důležitou roli v athénské armádě hrálo loďstvo

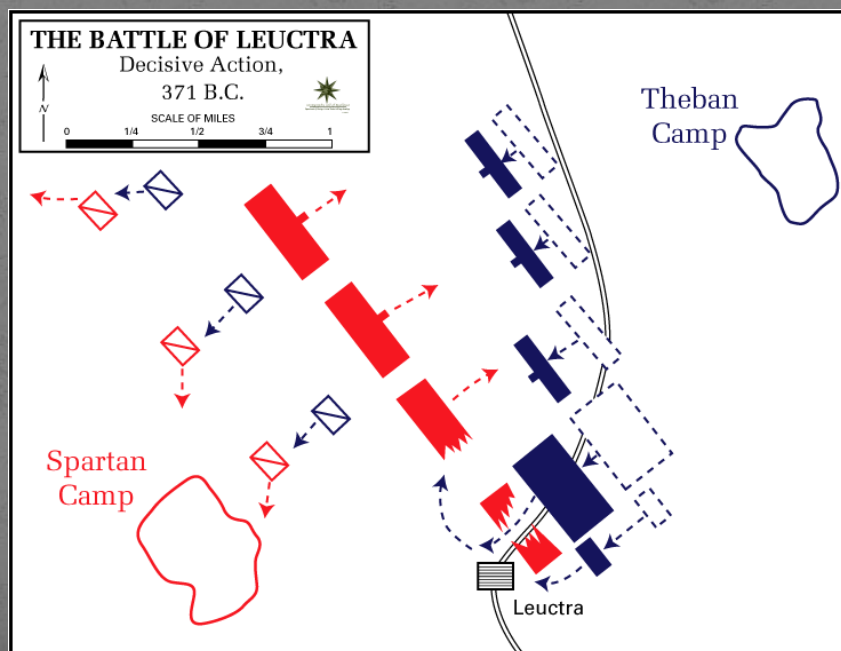

Ostatní městské státy

- nejméně informací - předpokládá se, že navzdory některým odlišnostem, kopírovalo uspořádání jiných armád Athénský vzor, kdy jednotlivé části státu (kmeny) odváděli do armády vlastní jednotky
- např. v Megaře byli občané rozděleni na 5 kmenů, které si určovali vojevůdce, kteří se dělili o vedení s králem, a poskytovali jednotky armádě
- v Thessalii byl podobným způsobem uspořádán odvod jednotek po založení thessalského spolku na konci 7. st – každá územní jednotka musela dodat 40 jezdců a 80 pěších
- celkově je organizování vojsk v rámci Řecka možné považovat za velmi uniformní, neboť se předpokládá, že jakákoliv změna v organizaci armády u jednoho státu byla následně napodobena i ostatními

- dochází však k některým úpravám taktiky
- příkladem mohou být Théby, které pod vedením Epameinóna použili v bitvě u Leukter (371 př. Kr.) odlišnou formaci falangy a porazili tak Sparty
  - změna taktiky se týkala vysunutím levého křídla šikmo dopředu, čímž došlo pohlcení pravého křídla Spartanů s nejlepšími bojovníky, následný pokus o posílení byl zmařen elitními thébskými jednotkami – to vedlo k celkové porážce

Makedonie

- představuje poslední fázi ve vývoji řeckého válečnictví
- došlo k několika důležitým změnám v taktice a organizaci armády
- 1) za Fillia II, který provedl celkovou reorganizaci armády, při které, pro dosud špatně vycvičenou armádu, zavedl přísná pravidla pro výcvik a disciplínu
  - armáda byla seskupena do falangy pravděpodobně thébského vzoru - provedl však některé změny - hloubku falangy ponechal na 8 řadách ovšem místo 3 zástupů zavedl pouze 2 - tato jednotka byla nazývána *dekas*, které pravděpodobně velel *dekadarchos* nebo *dekadarchés*

- tuto novou falangu nazval Fillipos *pezetairoi* („pěšími druhy“)
  - pro další dělení falangy je jen málo informací - pravděpodobně byla dělana na 12 *taxeis* - podle oblastí Makedonie
  - rozdělení na menší jednotky v rámci *taxeis* je odvozováno podle pozdějších armád diadochů
    - *taxis* – dělena na 6 *syntagmat* => 4 *tetrarchie*
- 2) za Alexandra Velikého
- prameny o organizaci armády nejsou zcela spolehlivé
    - hlavním pramenem je Arriános, který však psal více než 4 století po Alexandrovi
    - dalšími prameny jsou Polybios (2. st. př. Kr.) a Diodóros Sicilský (1. st. př. Kr.)

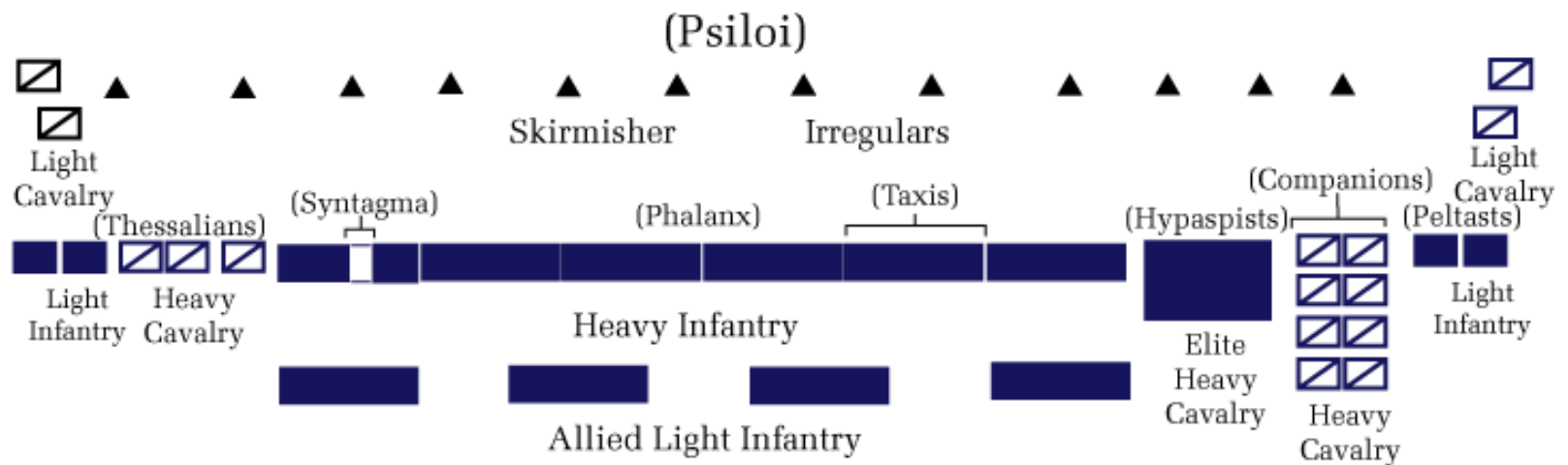

- armáda rozdělena do 12 *taxeis* po asi 1500 mužích
- makedonská pěchota se skládala z 9000 pěších druhů a 3000 *hypaspistů*
  - *hypaspisté* děleni do *chíliarchií* o 1000 mužích, kterým veleli *chíliarchové*
  - 1. *chíliarchie* - tělesná stráž krále - *agéma*
- makedonská jízda po 1800 mužích byla dělena do 8 jednotek zvaných *ílai*, kterým veleli *ílarchové*
  - 1. *ílé* (královská) - počtem mužů větší než ostatní - 300 (běžná *ílé* asi 210 mužů)
  - *ílé* bojovala v klínovité formaci vyzbrojena dlouhými kopími - *sarísai*
  - dělení nebo formace ostatních jízdních jednotek bylo odlišné - např. thessalská jízda o 1800 mužích bojovala v kosočtverečné formaci; řecká jízda o 600 mužích byla asi dělena do 5 *ílai* a bojovala ve čtvercové formaci
  - později jízda přeorganizována - *ílé* změněny na *hipparchiai*

DIRECTION OF ATTACK

MACEDONIAN BATTLE FORMATION

Under Philip and Alexander

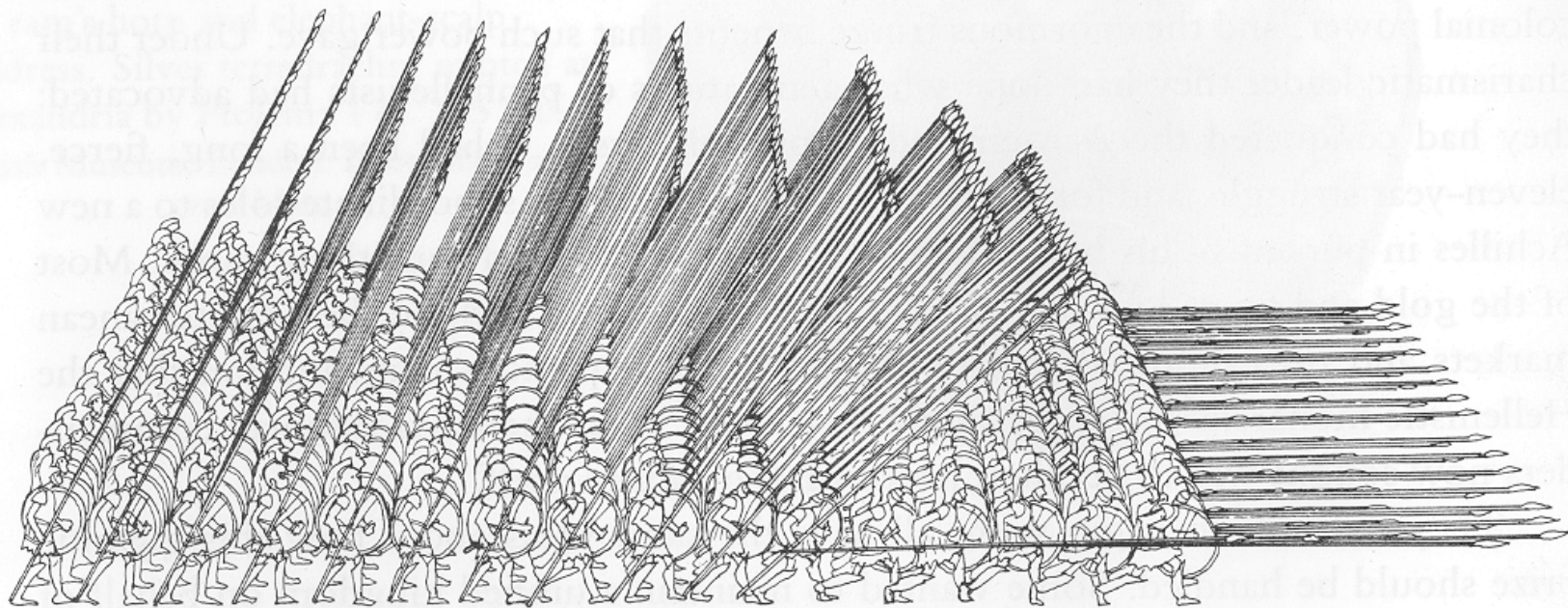

Fig. 3. Reconstruction of the Macedonian phalanx, armed with the famous sarissa, a heavy lance resembling the medieval Swiss pike.

Drawn after P. Levi, *Atlas of the Greek World*, 1980.